

Memo

Datum : 27-5-2021

Aan wie :

Behandeld door :

Onderwerp:

Memo werkgroep Algoritmes

Aanleiding

Algoritmes maken een steeds groter onderdeel uit van het functioneren en handelen van de overheid en worden daarmee onderdeel van de dienstverlening naar burgers en bedrijven. Slimme algoritmes bieden volgens de VNG allerlei voordelen: ze zijn slimmer en sneller dan mensen, zijn efficiënt en kunnen patronen herkennen die anders niet herkend zouden worden. Als gemeente kun je er goede dingen mee doen, zolang je je maar bewust bent van de risico's en de impact van algoritmes op publieke waarden. Mede ingegeven door de toeslagenaffaire en het fraudeopsporingsalgoritme SyRI is maatschappelijke discussie ontstaan rondom algoritmes, ethische waarden en profiling. Ook door de raad zijn hierover verschillende vragen gesteld. Dit is reden om al in een vroeg stadium na te denken over hoe om te gaan met het ongetwijfeld toenemende gebruik van algoritmes. Voorliggende memo doet een voorstel daartoe.

Wat zijn algoritmes?

Het is belangrijk om eerst een heldere definitie en afbakening te maken van wat we in dit kader verstaan onder een algoritme. De definitie die we willen hanteren is:

Software die – door gebruik van data-analyse, statistiek of zelflerende logica- geautomatiseerd voorspellingen doet, besluiten neemt of adviezen geeft, die leiden tot impact op burgers of bedrijven.

Programma Publieke controle op algoritmen

Als gevolg van onder meer genoemde maatschappelijke discussies constateren we dat er steeds meer publicaties, tools en richtlijnen komen over ethische en juridische aspecten bij het ontwikkelen, inkopen en toepassen van algoritmes. Het onlangs door de Algemene Rekenkamer ontwikkelde toetsingskader is er hier een van. Een andere interessante ontwikkeling is het programma 'Publieke controle op algoritmes'. Met dit programma, gesubsidieerd vanuit het Innovatiebudget 2020 van het ministerie van BZK, ontwikkelt een consortium bestaande uit de gemeenten Rotterdam (regie), Den Haag, Utrecht, Amsterdam; provincies: Noord-Brabant, Zuid-Holland, Limburg; Politie, Rijkswaterstaat, de Unie van Waterschappen en de VNG gezamenlijk beleidsinstrumenten voor algoritmes. Dat gebeurt samen met de doelgroep; dit kunnen burgers, bedrijven of ambtenaren zijn. De ambitie is om aan het eind van dit programma 5 beleidsproducten gerealiseerd te hebben die de standaard zijn binnen Nederland. Het gaat om de volgende producten:

Algoritmekader

Hoe borgen we waarden en kaders in het toepassen van algoritmes? Welke risico's gaan er gepaard met het gebruiken van algoritmes en hoe gaan we daarmee om?

Het Algoritmekader geeft antwoord op deze vragen en moet ervoor zorgen dat wij verantwoord algoritmes gebruiken. Dit doen wij door onze richtinggevende ethische waarden vast te stellen en overzicht te bieden van de spelregels – de geldende wettelijke, ethische en technische kaders. Daarnaast beschrijven we de besturing, vastlegging, verantwoording en toetsing van het geheel en brengen we in kaart hoe we grip houden op de risico's.

Algoritmeregister

Hoe zijn wij transparant in ons handelen? Hoe communiceren wij over de inzet van algoritmes? Welke informatie is nuttig om te delen met burgers, bedrijven en andere geïnteresseerden?

We werken aan een overzicht van algoritmes, een Algoritmeregister. Door in deze registratie aspecten van algoritmes op een begrijpelijke manier vast te leggen kunnen wij transparantie bieden en verantwoording afleggen. In het register kun je technische elementen terugvinden, zoals de dataverwerking of broncode, maar bijvoorbeeld ook afspraken tussen overheden en leveranciers of bijvoorbeeld een beschrijving van de werking van het algoritme.

Inkoopvoorwaarden

Wanneer er algoritmes ingekocht worden zijn er speciale inkoopvoorwaarden nodig om te garanderen dat de leverancier aan aanvullende eisen voor algoritmes voldoet.

Er zijn bijvoorbeeld aanvullende afspraken nodig over de transparant en uitlegbaarheid van het product en over de toetsbaarheid van algoritmes in het geval van audits. Er zijn reeds Inkoopvoorwaarden geïmplementeerd bij de gemeente Rotterdam; die voorwaarden worden doorontwikkeld.

Bezwaarprocedures

Burgers en bedrijven kunnen via een bezwaarprocedure bezwaar maken op een besluit van de overheid. Je wilt het besluit begrijpen en je wilt zien dat het eerlijk gegaan is. Maar hoe zit dat als een besluit is genomen door een algoritme?

Als je het niet eens bent met een besluit van de gemeente (zoals een boete of belasting) kun je bezwaar maken. We onderzoeken of burgers en bedrijven duidelijke en volledige informatie krijgen als ze bezwaar maken tegen een besluit waar een algoritme bij betrokken was.

Instructiekit

Er gebeurt zoveel in dit beleidsveld. Hoe kun je als overheid hoofd- van bijzaak scheiden? Welke instrumenten heb je je als overheid nodig?

De instructiekit biedt overzicht in hoe Publieke Controle ingericht moet worden. Zo wordt er een routekaart ontwikkeld om van informatiebehoefte naar product te gaan en wordt er getoond welke vraagstukken beantwoord moeten worden en welk instrumenten daar een helpende hand biedt. Dit consortium ontwikkeld bijvoorbeeld al een hand vol instrumenten, maar ook op landelijk en Europees niveau komen continue nieuwe instrumenten uit. Het doel is om een gebruiksvriendelijk prototype op te leveren.

Aanpak

Zowel landelijke ontwikkelingen als lokale zorgen (raadsvragen) maken duidelijk dat er behoefte is aan waarborgen om risico's van het gebruik van algoritmes tegen te gaan. Het advies is om een werkgroep (kerngroep) te formeren die de ontwikkelingen rondom het programma 'Publieke controle op algoritmes' volgt en de standaardproducten die de komende tijd worden opgeleverd, na advies en afstemming, implementeert binnen onze organisatie. Deze werkgroep bestaat uit [redacted] en [redacted]. Per product wordt bekeken wie aanvullend deelneemt aan de werkgroep. Reden voor de keuze voor producten van dit programma is dat het gedragen wordt door een brede vertegenwoordiging van overheden die als doel heeft standaardproducten op te leveren voor de diverse overheden.

Advies

1. Stel de volgende definitie vast die we hanteren voor algoritmes: *Software die – door gebruik van data-analyse, statistiek of zelflerende logica- geautomatiseerd voorspellingen doet, besluiten neemt of adviezen geeft, die leiden tot impact op burgers of bedrijven.*
2. Stel een werkgroep Algoritmes vast die bestaat uit de kernleden [redacted] en [redacted] met als opdracht: adviseren en implementeren van producten die bijdragen aan het minimaliseren van de risico's van het gebruik van algoritmes.
3. Maak de keuze voor de standaardproducten die worden opgeleverd door het programma 'Publieke controle op algoritmes'.